

ра, надаючи йому нової творчої наснаги, яка знайшла прояв у наступному етапі роботи на професійній сцені.

Література

1. Бенуа А. Пиетет или кощунство. Еженедельник Петроградских гос. академ. театров, 1922, №11, 26 ноября, с. 32-34.
2. Балет. Энциклопедия [гл. ред. Ю. Н. Григорович].- М.: Советская энциклопедия. 1981. – 623с.
3. Боримська Г. Самоцвіти українського танцю, - К. Мистецтво 1974 , 134 с.
4. Важливіші рішення Комуністичної партії і Радянського уряду. 1917-1959 рр. 3б. док.: В 2-х Т. – К., 1959, т.1, 457 с.
5. Голейзовський К. О гротэске, чистом танце и балете. /Зрелище, 1923, № 25, 20-23 февраля. С. 7-9.
6. Нове мистецтво, 1927, № 9-10 (50-51). С. 13-15.
7. Програма ОДТОБ, сезон 27-28 рр. - Одеса, 1927 С. 41-43.
8. Програма Гос. Академ. театров, 1928, № 65, 18-24 ноября, С. 8-12.
9. Станішевський Ю. Хореографічне мистецтво. - К. Рад. школа. 1969, 100 с.
10. Черепнин А. А. Есмеральда в балете / Программы гос. академ. театров, 1926, № 60, 16-22 ноября, С. 6-88.

References

1. Benua, A. (1922). Piet or blasphemy. Yezhenedelnik Petrogradskikh gos. akadem. teatrov, 11, pp. 32-34 [in Russian].
2. Ballet. Encyclopedia. (1981). Yu. N. Grigorovich (Ed.)- Moscow: Sovetskaya entsiklopediya [in Russian].
3. Borymsjka, Gh. (1974). Gems Ukrainian Dance. Kyiv: Mystectvo [in Ukrainian].
4. The most important decisions of the Communist Party and the Soviet government. 1917-1959. 3б. doc.: In 2-Vols. – Kyiv, 1959, Vol. 1 [in Ukrainian].
5. Goleyzovskiy, K. (1923) About grotesque, pure dance and ballet. Zrelishe, 25, 7-9 [in Russian].
6. New art. (1927) 9-10 (50-51). P. 13-15. [in Ukrainian].
7. The program ODTOB, season of 27-28 years. (1927). Odessa, P. 41-43. [in Ukrainian].
8. Program of State Academic Theaters (1928), 65, P. 8-12. [in Russian].
9. Stanishevsjkyj, Ju. (1969). Choreographic art. Kyiv: Rad. shkola [in Ukrainian].
10. Cherepnin, A. A. (1926). Esmeralda in ballet. Program of State Academic Theaters, 60, P. 6-88 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 16.08.2018 р.

УДК 75.71:161.2

Береговська Христина Олександрівна
кандидат мистецтвознавства, докторант,
викладач кафедри історії і теорії мистецтв
Львівської національної академії мистецтв
ORCID: 0000-0001-8477-9522
mmfbb25@gmail.com

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ КУРИЛИКА НА ПРИКЛАДІ СЕРІЙ «УКРАЇНСЬКИЙ ЕМІГРАНТ» ТА «УКРАЇНСЬКІ ЖІНКИ-ЕМІГРАНТКИ»

Мета роботи – виявити та проаналізувати риси української ідентичності у творчості канадського художника українського походження Василя Курилика на прикладі серій «Український емігрант» та «Українські жінки-емігрантки». Дослідити причини появи цієї тематики в його творах в контексті авторських мистецьких пошуків. **Методологія.** Для вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові й міждисциплінарні методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, формалізація та компаративний метод. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в мистецтвознавчому аналізі художньо-стилістичних особливостей та виявленні рис української ідентичності в творах В. Курилика. **Висновки.** На підставі аналізу його «багатосерійного» мистецтва вперше нами виведено 4 типи поняття ідентичності, які автор зображав відповідно до обраних контекстів: національна, соціальна, персоніфікована (особистісна) та ідентичність як «чуття спільноти». Зокрема, детально проаналізовано характерні особливості української ідентичності на прикладі шести полотен із серії «Український емігрант» та кількох творів із серії «Українські жінки-емігрантки». В мистецтві В.Курилика виведено єдину формулу української ідентичності, яку автор розумів як сукупність етнічних, національних, гендерних та релігійних характеристик, притаманних тій чи іншій особистості, демонструючи її ідентичність до відповідної групової приналежності.

Ключові слова: українська ідентичність, творчість, приналежність, Курилик, характерні особливості, емігрант.

Береговская Кристина Александровна, кандидат искусствоведения, докторант, преподаватель кафедры истории и теории искусства Львовской национальной академии искусств

Украинская идентичность в творчестве Василия Курилика на примере серий «Украинский эмигрант» и «Украинские женщины-эмигрантки»

Цель работы – поднять проблему украинской идентичности в творчестве канадского художника украинского происхождения Василия Курилика на примере серий «Украинский эмигрант» и «Украинские женщины эмигрантки». Определить предпосылки этой темы в контексте его авторских художественных поисков. **Методология.** Для решения поставленных задач использованы общенаучные и междисциплинарные методы исследования: анализ, синтез, обобщение, формализация и компаративный метод. **Научная новизна** исследования заключается в искусствоведческом анализе художественно-стилистических особенностей и выявлении черт украинской идентичности в произведениях В. Курилика. **Выводы.** На основании анализа его «многосерийного» искусства впервые нами выведено 4 типа понятия идентичности, которые автор изображал в соответствии с выбранными контекстами: национальная, социальная, персонифицированная (личностная) и идентичность как «чувство общности». В частности, детально проанализированы характерные особенности украинской идентичности на примере шести полотен из серии «Украинский эмигрант» и нескольких произведений из серии «Украинские женщины эмигрантки». В его искусстве вывели единую формулу украинской идентичности, которую автор понимал как совокупность этнических, национальных, гендерных и религиозных характеристик присущих той или иной личности, демонстрируя ее идентичность в соответствующей групповой принадлежности.

Ключевые слова: украинская идентичность, творчество, принадлежность, Курилик, характерные особенности, эмигрант.

Beregovska Khrystyna, Ph.D of art, lecturer of faculty of History and Theory of Art Lviv National Academy of Arts

Ukrainian identity in the creative work of William Kurelek through the example of the series "The Ukrainian Pioneer" and "Ukrainian Pioneer Women"

The purpose of the work is to raise the question of the Ukrainian identity in the artwork of Canadian Ukrainian artist William Kurelek, using as examples of his series "The Ukrainian Pioneer" and "Ukrainian Pioneer Women" as well as to characterize the problem in the context of the author's artistic searches. **Methodology.** General scientific and interdisciplinary methods of research - analysis, synthesis, generalization, formalization and a comparative method were used to carry out the set of tasks. **The scientific novelty** of the results obtained is the analysis of art-stylistic features and the identification of the features of Ukrainian identity in the works of W. Kurelek. **Conclusions.** On the basis of an in-depth analysis of his "multi-series" art, for the first time, four types of concept of identity were presented, which the author portrayed in accordance with selected contexts: national, social, personalized (personality) and identity as a "sense of community". In particular, the characteristic features of Ukrainian identity are analyzed in detail using six examples of W. Kurelek's works of his series "The Ukrainian pioneer" and some works of his series "Ukrainian pioneer women". In his art, we find a single formula of Ukrainian identity, which the author understood as a set of ethnic, national, gender, and religious characteristics inherent in one or another person, demonstrating his identity in the corresponding group affiliation.

Keywords: Ukrainian identity, creativity, affiliation, Kurelek, art characteristics, emigrant.

Актуальність теми дослідження. Вивчення питання української ідентичності в мистецтві Василя Курилика є актуальним з кількох причин. Передусім, слід зазначити, що Василь Курилик був сам носієм цієї ідентичності, оскільки походив з родини українських емігрантів, котрі прагнули в далеких канадських преріях зберегти свою «національну генезу», відтак тема ідентичності органічно вириває у творчості художника, проявляючись в широкій палітрі образів. З іншого боку, для українського мистецтвознавства є вкрай важливим ґрунтовно дослідити цю проблематику, адже через соціально-політичні процеси сотні митців, вихідців із України, творили своє мистецтво поза межами нашої держави, що й унеможливило залучення їхньої мистецької спадщини до українського контексту з огляду на тогочасні політичні режими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Про мистецтво Василя Курилика написано чимало. На сьогодні ми зібрали 446 публіцистичних та наукових статей, які присвячені конкретно життєвому й творчому шляху художника. Це передусім закордонні публікації іноземних дослідників. Особливо їх цікавила тема творчого становлення В.Курилика, описана за допомогою біографічного методу викладу. Проаналізовані та згруповані, відповідно до задекларованих автором тематик, серії його творів, які демонструють проблему полікультурності Канади. Про це, зокрема, писали Дж. Морей [5] та Дж. Сандіфорд [7]. Також епізодично досліджена стилістика та філософсько-богословська складова його мистецтва.

Не слід забувати, що художник сам занотовував пояснення до своїх творів, що сьогодні стає основою конкретних фактологічних авторських свідчень для дослідників. Непомільним джерелом для нас є його автобіографія «Ще хтось зі мною» [8].

Також про його мистецтво немало написано на діаспорних сторінках української періодики. Зокрема, про Куриликову серію «Український емігрант», яка зазначена в назві статті, чимало інформації висвітлено в журналі «Ми і світ» [1], що виходив у Торонто в 1950-1980 роках. Про колекцію «Українська жінка емігрантка» вийшов друком невеликий каталог Вери Ноконі в 1967 році в Саскауні [6], де коротко описано передумови та історія створення цієї серії.

В українському мистецтвознавстві творчість В. Курилика віднесена до рубрики «мистецтво української діаспори». Вийшло кілька публіцистичних статей, в основному біографічно-розповідного характеру, де описано його життєвий шлях. Комплексного мистецтвознавчого аналізу його творчості, зокрема тематики, стилістики, концептуальних змістів, не проведено. Про Курилика як митця з українським корінням писав мистецтвознавець Роман Яців. Також про його українськість у дослідженні «Українська ідентичність Василя Курилика» [2] писала Христина Цурковська – галеристка, котра особисто знала митця і яка системно популяризує його творчість, особливо акцентуючи та апелюючи до українського походження канадського художника.

Наукова новизна. Незважаючи на сотні публікації про мистецтво В. Курилика, тема української ідентичності у творчості художника недостатньо висвітлена, хоч і є дуже важливою, передусім, для українського мистецтвознавства, адже, перебуваючи в активному процесі «повернення» забутих і малознаних українських імен із інтернаціональних контекстів, необхідно ґрунтовно вивчити питання, насамперед, їхнього походження чи національної приналежності, а далі цю проблему досліджувати вже в їхній творчості.

На підставі аналізу «багатосерійного» мистецтва В. Курилика в цій статті ми вперше вивели 4 типи поняття ідентичності, які автор зображав відповідно до обраних контекстів: національна, соціальна, персоніфікована (особистісна) та ідентичність як «чуття спільноти». Зокрема, ми проаналізували характерні особливості української ідентичності на прикладі шести полотен із серії «Український емігрант» та кількох творів із серії «Українські жінки-емігрантки».

Мета дослідження – проаналізувати питання української ідентичності у творчості Василя Курилика на прикладі серій робіт «Український емігрант» та «Українські жінки-емігрантки». А також вивести в його мистецтві єдину формулу української ідентичності, яку автор розумів як сукупність етнічних, національних, гендерних та релігійних характеристик, притаманних тій чи іншій особистості, демонструючи її ідентичність до відповідної групової приналежності.

Виклад основного матеріалу. До тем ідентичностей звертались чимало митців різних епох та локальних зрізів. Найактивніше ця проблема поставала в ХХ столітті в зв'язку з тотальними й масовими міжкультурними міграціями, зокрема тисячними потоками людей, що перетинали Атлантику в пошуках надійних і комфортних зон. Не минула ця тема й мистецтва канадського художника, вихідця з родини перших українських емігрантів Василя Курилика, який один з небагатьох чи, можливо, єдиний митець в мультикультурному канадському середовищі, який підняв та візуалізував цю проблему у своїй творчості.

Тема ідентичності була близька для Василя Курилика з кількох причин. По-перше, він сам належав до емігрантського кластера, який пройшов всі етапи адаптації в чужому світі (від вирубки лісів, перших землянок до заснування фермерських господарств). По-друге, Курилик як митець шукав власний шлях інтеграції чи асиміляції в мультикультурній системі координат, прагнув зберегти унікальність авторства, не загубившись у багатостилевості поліетнічного суспільства. І по-третє, він прагнув пізнати філософську сутність феномену ідентичності «із середини» свого часу, в тому чи іншому соціокультурному контексті. Василь Курилик розумів ідентичність як сукупність характеристик людей, а саме – етнічність, національність, гендер, релігія. Під групою цих понять він розглядав шлях формування ідентичності кожної особи як такої, відповідаючи собі на запитання, ким він або вона є. Таким чином, він вивів власну формулу української ідентичності, яка абсорбувала в собі раціональні та метафізичні ознаки різносюжетних образів, які автор вив'язував на основі композиційних та змістових контрастів.

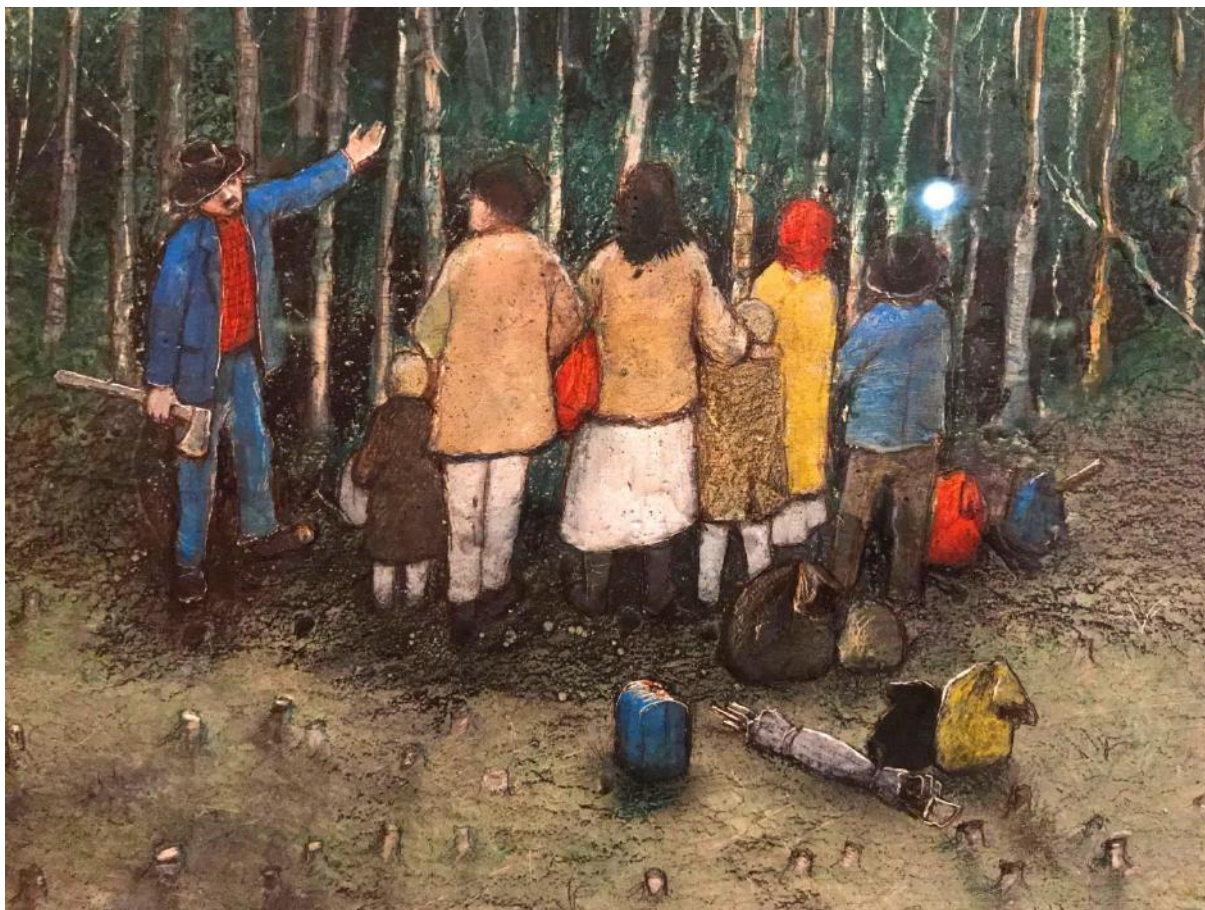
Як уже згадувалося, на підставі детального аналізу його «багатосерійного» мистецтва нами виведено чотири типи понять ідентичності, які автор зображав відповідно до обраних контекстів: національна, соціальна, персоніфікована (особистісна) та ідентичність як «чуття спільноти».

Говорячи про національну ідентичність, слід зауважити, що Василь Курилик у своїй творчості глобально підійшов до висвітлення проблеми полінаціональності й полікультурності Канади. Відтак його неодноразово в Канаді називали «літописцем життя канадських народів». Створюючи

цілі серії картин – «Перші українські емігранти»[3, 7], «Поляки в Канаді»[3, 13], «Євреї в Канаді»[3, 35], «Ірландці в Канаді»[3, 37], він не просто відтворював ті чи інші етнічні групи в тих чи інших ситуаціях, він обирав найпромовистіші сюжети, здебільшого з повчальним змістом, «обрамлював» їх в систему символіко-метафоричних знаків, задалегідь закладаючи в картину повчальний посил, який він самотужки вербально пояснював до кожної картини.

Українська ідентичність належить до групи національної ідентичності. Яскраво її можна прослідкувати на прикладі серій «Український емігрант» та «Українські жінки-емігрантки».

Серія «Український емігрант» написана художником у 1971 році. Вона складається з шести монументальних панелей, кожна розміром 152,5x729 см. Виконана *мішаною технікою на мезоніті (відповідник ДВП)*. Уперше ці твори, як їх часто називають – «фрески», були заекспоновані самим художником в українському музеї Родина Колянківських у Ніагара Фолс у листопаді 1971 р. [4, 16] Перша з шести картин показує в образі маленької дівчинки символ усіх українців, котрі збираються полишати рідні домівки; друга – українці на кораблі, котрі вже на горизонті бачать незвіданий американський материк; третя – перед емігрантами густі лісові зарості, які потребують вирубки, що свідчить про відсутність орної землі; четверта – перша рілля, на задньому плані височіє українська церква та видно перші поселення; п'ята демонструє першу канадську пережиту зиму у шоста – реалізована мрія українського фермера, котрий отримав після нелегкої праці золоте колоскове поле. Загалом ця серія – символ усіх українських емігрантів у Канаді, яка чітко демонструє присутність української ідентичності на всіх етапах інтеграції в інтернаціональних простір. (Іл. 1)

Іл. 1. В. Курилик. Українські піонери (№ 3). 1971. Фрагмент. Мішана техніка, мезоніт. 152,5x729 см. (152,5x121,5 см.). Національна галерея Канади. Оттава. (фото Х. Береговської з Будинку Генерал-Губернатора Канади. Оттава.)

У ракурсі національної ідентичності можемо виділити приклад особистісної ідентичності, яку ми чітко бачимо в образі українського фермера-емігранта у творі № 6 із Серії «Українські піонери» (1971 р.), де художник зображає власного батька, питомого хлібороба, приналежного до кластеру канадських фермерів, відповідального сім'янина з чітко вираженою релігійною, етнічною та соціальною ідентичністю.

Серію «Українські жінки-емігрантки» (Ukrainian Pioneer Women) [6] Василь Курилик виконав на замовлення Асоціації українських жінок Канади в 1965(67) році, зокрема Анни Балан, Стелли Олійник та Ольги Хамари. Ці твори мали показувати, передусім, сильну, стійку до змін, гнучку до адаптації в нових середовищах українську жінку. Ця серія мала висвітлити загальний образ першої жінки-емігрантки, яка прибула до Манітоби, Саскатчевану та Альберти ще в далекому 1891 році. Тут автор попросту канонізує українську жінку-емігрантку, робітницю, матір, опікунку родини. Він зображає її в «диких» умовах незвіданих чужинських прерій, в безкінечній праці на перших поселеннях: в хатах-напів землянках, на лісоповалі, в городі, в хліві, на кухні. Ці сюжети автор яскраво проілюстрував у триптиху «Перша-третя хата» (1966 р.)

Велику увагу в серії «Українські жінки-емігрантки» Василь Курилик приділяє темі матері. Архетип Матері художник втілює в чотирнадцятьох образах жінки-матері – колекція «Мама» (1966-1967). Тут автор показав сцени традиційних обов'язків української жінки-емігрантки, акцентуючи, зокрема, на українських традиціях. Значна увага звернена на виховання дітей та тісний контакт жінки-матері з родиною. Цікавими є сцени писанкарства, дитячої церковної молитви, навчання читання, вишивання, спільної Різдвяної вечері та ін.

У цих серіях художник закодував національну ментальність нашого народу як універсальний феномен нації. Тут автор демонструє невідворотність історичних обставин та шляхи адаптації українських емігрантів у канадських преріях. Об'єднувальним елементом цієї серії є спільний глибокий зміст, радше посил непорушного українського походження, традиції та етнічної приналежності.

У своєму мистецтві, в контексті проблеми ідентичності, В. Курилик зображав людину не тільки номінально належну до тієї чи іншої спільноти (єпископ, фермер, музикант, робітник), він ішов глибше, показуючи персональне усвідомлення портретованого, його власне місце та роль у тій чи іншій спільноті, водночас підкреслюючи ціннісно-сміслові орієнтації особистості. В цьому сенсі поняття ідентичності набуває іншого виміру, спрямованого на акт усвідомлення та ідентифікацію себе з тим чи іншим колективом чи спільнотою. Вдалим прикладом будуть твори із серії «Українські жінки-емігрантки» «Перша зустріч української жіночої асоціації» (1966 р.) та «Українсько-канадський пікнік фермерів» (1960 р.) [6, 7-6].

В останньому творі автор вибудовує цілий універсум культури, яку наповнює «побрейгелівськи» множинністю образів, в кожному з яких нуртує емоційний темперамент конкретного портретованого. Подиву гідний його талант прицільно фокусуватися на певній особі, в образі якої він пробуджував цілий емоційний світ за допомогою примітивних художньо-стилістичних засобів та авторської стилістики. В єдиному творі художник зонує простір і зображає в ньому десяток сцен, які водночас існують автономно, але разом з тим komponують єдиний святковий клімат українських фермерів. Українськість тут прослідковуємо скрізь: в народному одязі, головних уборах, кухні, танцях, народних музиках. Важливим акцентом є напис на самій картині українською мовою «Пікнік», що вербально засвідчує чітку приналежність образів. Неможливо не провести паралель в іконографії зображень із сюжетом новозавітної притчі про Митаря Закхея, який будучи малим зріст і не ймучи віри в Христа, виліз на дерево, щоб побачити Ісуса. Так в цьому творі автор символічно демонструє в образі хлопців-бешкетників Канаду як країну, котра не може повірити в успішність одного з народів її полікультурного суспільства (Іл. 2) [9].

Іл. 2. В. Курилик. Українсько- канадський пікнік. 1966. Полотно, олія. 70,5×70,5. Український музей в Канаді. Саскатун. Фото взято із електронного ресурсу - <https://kurelek.ca/gallery/gallery-05/ukrainian-canadian-farm-picnic>

У контексті національної ідентичності необхідну роль відіграла національна традиція, яка була найбільш переконливим і безпомилковим джерелом інспірації мистецтва. Важливим у цьому ключі залишається питання етнічної тотожності: почуття приналежності та важливість культурної спадщини, навіть означення самих себе («канадець», «українець» чи «український канадець»). Самобутність може проявлятися по-різному, залежно від реакції на аспекти традиції, культури, мови, історії, релігії.

Вивчаючи проблему української ідентичності у творчості Василя Курилика, ми проаналізували низку його художньо-стилістичних прийомів, за допомогою яких автор розробив власні принципи «художнього повідомлення» певних змістових посилів. В. Курилик негативно ставився до плакатної прямолінійності, стилізуючи індивідуальний образ історичного персонажа під абстрактний ідеал. У його творах присутній момент метафоричності, виражений у пластичній експресії, масштабних співвідношеннях, умовності образотворчої мови, певній узагальненості форми й асоціативності. Для прикладу, це ми можемо бачити у творі №1 серії «Український емігрант», де художник зображає маленьку дівчинку, яку вигнали босу з теплої хати на тріскучий мороз. Тут метафорично-символічно автор порушує проблему масової економічної міграції першої хвилі – люди самовільно покинули рідні домівки в пошуках комфортних зон і непередбачуваної долі. Зрештою, тут можна також прослідкувати ознаку кризи ідентичності, розгубленості й втрату власного кореня.

Куриликова символічно-метафорична система пов'язана з внутрішньою сюжетною та образно-пластичною логікою композиції. Загалом образотворча структура його творів позбавлена суворості: розміри, масштаби, ритми й маси – все ніби не зафіксоване, мінливе, позбавлене певної статичності.

Глибше аналізуючи поняття персоніфікованої (особистісної) української ідентичності в конкретних творах Василя Курилика, можна прослідкувати його власний метод оперування площиною в ідейному та практичному сенсі. Він ставив перед собою два завдання. Перше: персонаж повинен мати здатність активно впливати на глядача (реципієнта), перебувати з ним у контакті та діалозі, «являти»

себе в реальному світі. Для цього автор зображає персонажа присутнім у реальному життєвому просторі. Він багато експериментує з площиною, зберігаючи двовимірність завдяки глибині, насиченості, вібрування кольору та композиції, що робить полотно візуально більш містким. Ефект присутності образу або персонажа в нашій реальності часто свідомо автор підкреслює методом винесення образу за позначені рамки композиції.

Висновки. В. Курилик створив десятки серій картин, у яких візуалізував питання національної ідентичності в багатокультурному канадському просторі. Конкретно дві серії «Український емігрант» та «Українські жінки-емігрантки» художник присвятив темі української ідентичності. Він поставив собі за мету створити такий образ, який би мав силу ввести нас не тільки в глибину ілюзорного продовження нашої реальності, але, можливо, й ще далі – в іншу реальність, де діють інші закони сприймання. Творячи образ, художник не поділяє його на зовнішній вигляд і внутрішній зміст, але прагне показати їх у формальній єдності. Митець створив паралельний простір для глядача, майже ідентичний простору, в якому він існує.

Література

1. Альбом «Український піонер». Ми і світ. 1979. Ч. 213. С. 60-62.
2. Цурковська Х. Українська ідентичність Василя Курилика. 25.10.2017 [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://artes-almanac.com/vasyl-kurylyk/>
3. Kurelek W. They Sought a New World. The story of European immigration to North America. Montreal, Tundra Books. 1985. pg. 48
4. Kurelek W. The Ukrainian Pioneer. Niagara Falls: Niagara Falls art Gallery Kurelek art collection, 1980. pg. 75
5. Murray J., Shevelov Y. The World of William Kurelek. New York, Ukrainian Museum, March 8 - May 3. 1987.
6. Nokony V. Ukrainian Pioneer Women. Saskatoon. Sk.: Ukrainian museum of Canada, 1967. pg. 16
7. Sandiford J. Painting Beauty Kurelek's Miracle. Ottawa Citizen, March 6, 1976. pg. 72
8. Someone with me. The Autobiography of William Kurelek. Cornell University. 1973. pg. 523
9. Kear A. William Kurelek Life and Work. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.aci-iac.ca/art-books/william-kurelek/biography>

References

1. Ukrainian Pioneer (1979), My i svit, 213, 60-62 [in Ukrainian].
2. Curkovska, Ch. (2017). Ukrainska identychnist Vasylia Kureleka [Ukrainian identity of William Kurelek]. <https://artes-almanac.com/vasyl-kurylyk/> [in Ukrainian].
3. Kurelek, W. (1985). They Sought a New World. The story of European immigration to North America, Montreal, Tundra Books, 48
4. Kurelek, W. (1980). The Ukrainian Pioneer, Niagara Falls art Gallery Kurelek art collection, 75
5. Murray, J., Shevelov, Y. (1987). The World of William Kurelek, Ukrainian Museum, New York, 8.03-3.05
6. Nokony, V. (1967). Ukrainian Pioneer Women, Ukrainian museum of Canada, Saskatoon, Sk, 16
7. Sandiford, J. (1976). Painting Beauty Kurelek's 'Miracle'. Ottawa Citizen, 72
8. Someone with me. The Autobiography of William Kurelek. (1973). Cornell University, 523
9. Kear, A. William Kurelek Life and Work, <https://www.aci-iac.ca/art-books/william-kurelek/biography>

Стаття надійшла до редакції 14.05.2018 р.